

**Negende
Voortgangsrapportage
'Groepsgrootte en Kwaliteit'**

Ministerie van Onderwijs, Cultuur
en Wetenschappen
Zoetermeer, 22 januari 2002

INHOUD

1	<i>Samenvatting</i>	3
2	<i>Inleiding</i>	4
3	<i>Voortgang project groeps grootte en kwaliteit</i>	4
3.1	Financieel overzicht	6
3.2	De inzet van de onderbouwformatie	6
3.3	Gemiddelde groeps grootte	9
3.4	Ratio leerlingen – personeelsleden	12
3.5	Buitenlands onderzoek	14
4	<i>Landelijk kwaliteitsbeleid</i>	16
4.1	Kwaliteitsverbetering	16
4.2	Leerlingvolgsystemen en kwaliteitszorg	19
5	<i>Personeelsvoorziening en huisvesting</i>	22
5.1	Personeelsvoorziening	22
5.2	Huisvesting	24
6.	<i>Planning</i>	25
	<i>Bijlage 1 De groeps grootte op 25 scholen</i>	26
	<i>Bijlage 2 Groeps grootte naar provincie</i>	31

1 Samenvatting

Deze voortgangsrapportage laat zien dat scholen ten behoeve van een kwaliteitsverbetering van het onderwijs meer wegen bewandelen. In eerdere jaren werden de beschikbare middelen met name ingezet om een verkleining van de groepsgrootte te realiseren door inzet van meer leraren. De derde stap in de groepsverkleining is door de scholen met name benut om 'meer handen in de klas' te realiseren. Leraren zijn hierdoor beter in staat in te spelen op verschillen tussen leerlingen. De groepsverkleining leidt volgens de leraren tot een verbetering van de onderwijskwaliteit en leerlingprestaties. Tevens geven zij aan dat hun werkplezier is vergroot en dat zij zien dat ook leerlingen zich meer op hun gemak voelen.

Op de peildatum 1 oktober 2001 maakt bijna de helft van de scholen gebruik van 'meer handen in de klas'. Hierbij gaat het om de inzet van (extra) leraren, onderwijsassistenten, klassenassistenten, leraren in opleiding en zij-instromers. Tevens blijkt dat ruim driekwart van de scholen onderwijzend personeel inzet dat taken verricht voor (meerdere groepen in) de onderbouw. Remedial teachers en vakleraren behoren hiertoe. Verder is op vrijwel elke school een coördinator in de onderbouw werkzaam.

Uit de beschikbare gegevens blijkt dat met name grote scholen met meer dan 50 procent leerlingen zonder leerlinggewicht het afgelopen jaar de groepen hebben verkleind. De overige scholen kozen voor 'meer handen in de klas'. Dit blijkt een logische keuze wanneer de Onderwijsinspectie constateert dat 'meer handen in de klas' onderwijsgevend de ruimte biedt om hun handelen beter af te stemmen op de verschillen in onderwijsbehoeften van leerlingen. Meer handen in de klas biedt ruimte voor onderwijs op maat.

2

Inleiding

Deze voortgangsrapportage kent de gebruikelijke opbouw. Eerst wordt inzicht verschaft in de cijfermatige kant van het project groeps-grootte en kwaliteit (hoofdstuk 3): de uitgaven ten behoeve van het project en de ontwikkelingen in de groeps-grootte en de verhouding tussen het aantal leerlingen en het aantal personeelsleden (verder aangeduid als de 'ratio leerlingen - personeelsleden'). In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op het landelijke beleid met betrekking tot de bevordering van de kwaliteit van het basisonderwijs. Hoofdstuk 5 behandelt de maatregelen met betrekking tot de personeelsvoorziening en de huisvesting. Hoofdstuk 6 bevat een planning van toekomstige activiteiten.

3

Voortgang project groeps-grootte en kwaliteit

De vorderingen die vanaf 1997 zijn geboekt in het project Groeps-grootte en kwaliteit worden in dit hoofdstuk beschreven. Overzichten van de budgetten voor groeps-grootte en kwaliteit laten de diverse financiële stappen zien en tonen het verschil tussen planning en realisatie. Vervolgens komen de feitelijke ontwikkelingen in de gemiddelde groeps-grootte en die in de ratio leerlingen - personeelsleden aan bod.

De beschrijving van de voortgang van het project is op verscheidene onderzoeken gebaseerd. De Inspectie van het Onderwijs heeft onderzocht op welke wijze de scholen de formatie voor groepsverkleining hebben ingezet en wat de invloed van de formatie-inzet is op de gemiddelde groeps-grootte. In mei en oktober 2001 is bij een steekproef van scholen de gemiddelde groeps-grootte vastgesteld en zijn gegevens uit het integraal schooltoezicht (IST) nader geanalyseerd.¹

De Accountantsdienst van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft een onderzoek uitgevoerd naar de inzet van groepsformatie voor leerlingen in de leeftijd van 4 tot en met 7 jaar in het basisonderwijs.² Doel van het onderzoek is te waarborgen dat de middelen die zijn bestemd voor groepsverkleining in de onderbouw ook daadwerkelijk daarvoor worden gebruikt.

Het Onderzoekscentrum Toegepaste Onderwijskunde (OCTO) heeft in het schooljaar 2000-2001 (na de tweede stap groepsverkleining) onderzoek gedaan naar de formatie-inzet in

¹ De resultaten van dit onderzoek zijn gepubliceerd in het rapport 'Groeps-grootte, personele inzet en onderwijskwaliteit in de onderbouw van het basisonderwijs 2001'. Inspectie van het Onderwijs, januari 2002.

² 'Rapport over het onderzoek naar de inzet van de groepsformatie ten behoeve van het onderwijs aan leerlingen in de leeftijd van 4 tot en met 7 jaar in het basisonderwijs voor het schooljaar 2000-2001.'

de onderbouw.³ Het betreft een onderzoek bij basisscholen waarin onder meer de ratio leerlingen - personeelsleden is vastgesteld en waarin is gekeken naar formatie-inzet en onderwijskundig beleid.

Genoemde rapporten worden gelijktijdig met deze voortgangsrapportage aan de Tweede Kamer aangeboden. De belangrijkste bevindingen worden hieronder, na een paragraaf over financiële ontwikkelingen in het project, op een rij gezet.

³ Doolaard S., E. Annevelink, R.J. Bosker en L.M.C.M. Cremers-van Wees 'Organisatie en vormgeving van het onderwijs in de onderbouw, vervolg en vooruitblik'. Enschede: Universiteit Twente, Afdeling Onderwijsorganisatie en -management.

3.1 Financiële overzicht

Tabel 1 geeft een overzicht van de uitgaven ten behoeve van het project Groepsgrootte en Kwaliteit. Voor de jaren 1997 tot en met 2000 zijn bovendien de oorspronkelijk geraamde bedragen vergeleken met de feitelijk gerealiseerde uitgaven. Voor de jaren 2001 en verder zijn op dit moment alleen ramingsgegevens beschikbaar. Bij de categorie 'huisvesting' zijn de cijfers gebaseerd op de toevoegingen aan het Gemeentefonds.

Tabel 1 Uitgaven voor het project 'groepsgrootte en kwaliteit'

Kalenderjaar (bedragen x 1 miljoen euro)	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Gerealiseerde uitgaven (1997-2000)				Geraamde uitgaven (2001-2006)					
Personele vergoeding	41	99	103	143	233	333	435	438	444	452
Nascholing	0	0	0	1	2	3	3	3	3	4
MI-vergoeding	3	8	8	12	18	26	34	34	35	35
Flankerend beleid	0	0	0	5	5	14	3	3	3	3
Huisvesting	7	16	34	57	75	98	98	98	98	98
Totaal	50	123	146	218	334	474	573	576	583	592
Realisatie:	50	123	146	218						
Raming:	51	123	141	209						
Verschil:	-1	0	5	9						

De totale uitgaven voor het project bedragen, als in augustus 2002 de laatste stap is gezet, ruim 570 miljoen euro per jaar. Door autonome ontwikkelingen (zoals een stijgend leerlingenaantal) lopen de uitgaven in de jaren na 2003 nog op tot bijna 600 miljoen euro.

Zoals eerder al tijdens algemene overleggen in de Tweede Kamer is aangegeven, ontlopen de geraamde en gerealiseerde cijfers elkaar weinig. De verschillen worden met name verklaard door loon- en prijsbijstellingen. Deze prijsverschillen worden gedekt uit de algemene bijstellingen voor loon- en prijsontwikkeling op de OCenW-begroting.

3.2 De inzet van de onderbouwformatie

De Onderwijsinspectie is nagegaan welke soorten personeel in 2001 **naast** de reguliere groepsleraars in de onderbouw zijn ingezet. Deze personeelsleden zijn ingedeeld in drie hoofdtypen: meer handen in de klas, meer onderwijzend personeel in de onderbouw en personeelsleden met een coördinerende verantwoordelijkheid voor de onderbouw. De volgende tabel geeft het overzicht van personeelsinzet in de onderbouw van het basisonderwijs.⁴

⁴ In vergelijking tot voorgaande jaren heeft de Onderwijsinspectie de vraagstelling aan scholen aangepast. Scholen geven nu antwoord op de vraag welk personeel voor hoeveel uren in

de onderbouw is ingezet. Dit heeft te maken met wijzigingen in de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) en het formatiebesluit van de WPO met ingang van het schooljaar 2000-2001. Door vereenvoudiging van het formatiebesluit is er nu sprake van "onderbouwformatie" en is de categorie "extra formatie als gevolg van groepsverkleining" vervallen.

Tabel 2 Percentage scholen dat naast reguliere groepsleraar extra personeel inzet in de onderbouw (oktober 2001)

Soort personeel in de onderbouw	Oktober r 2001(n =436)	
Meer handen in de klas	48,2	
Extra bevoegde groepsleraar naast reguliere leraren		19,3
Leraren in opleiding/zij-instromer naast leraar		11,4
Onderwijsassistenten		18,1
Klassenassistenten		14,7
Meer onderwijzend personeel in de onderbouw	76,8	
Leraren in opleiding zelfstandig onderwijsgevend		5,7
Vakleraren gymnastiek		23,4
Vakleraren muziek		13,1
Vakleraren handvaardigheid		8,3
Vakleraren dans, drama		3,0
Oalt/nt2 leraren		10,8
Remedial teachers		57,6
Coördinatoren onderbouw	92,2	
Interne begeleider, coördinator leerlingenzorg		88,1
ICT coördinator		47,2
Taalcoördinator		4,1
Rekencoördinator		0,9
Directeur/bouwcoördinator t.b.v. kwaliteitsverbetering onderbouw		23,6
Adjunct directeur met taak kwaliteitsverbetering onderbouw		15,4

Bron: Groepsgrootte, personele inzet en onderwijskwaliteit in de onderbouw van het basisonderwijs 2001. (Inspectie van het onderwijs, januari 2002)

De optelling van de percentages komt in bovenstaande tabel ruim boven de 100. Dat betekent dat veel scholen met een gecombineerde inzet van de onderbouwformatie werken.⁵

Uit de tabel blijkt dat vrijwel alle scholen een coördinator in de onderbouw inzetten. Van deze groep is de interne begeleider of coördinator leerlingenzorg verreweg de meest voorkomende functionaris (bijna 90%). Ook de coördinator ICT komt veelvuldig voor (bijna 50%).

Op iets meer dan driekwart van de scholen wordt personeel ingezet dat behoort tot de categorie 'onderwijzend personeel dat taken verricht voor de onderbouw'. Remedial teachers en vakleraren voor verschillende leergebieden komen hier het meest voor.

Ongeveer de helft van de scholen kiest voor een inzet van 'meer handen in de klas'. Het gaat daarbij naast de eigen groepsleraar om een extra bevoegde leraar, onderwijsassistenten, klassenassistenten, leraren in opleiding en zij-instromers. Een gemiddelde groep waar 'meer handen in de klas' voorkomt, heeft per week iets meer dan 10 uur extra personele hulp. Er zijn grote verschillen tussen groepen: de helft van de leraren heeft 1 tot 6 uren assistentie, een kwart tussen de 6 en 12 uren en een kwart tussen de 12 uren en een volle werkweek. Onderwijsassistenten worden vaker ingezet in groep 1 en 2 dan in groep 3 en 4.

De formatie voor de onderbouw is toegekend in de vorm van geormerkte formatie: scholen moeten de formatie inzetten in de onderbouw. Uit onderzoek van de departementale

⁵ In bijlage 1 bij deze voortgangsrapportage zijn voor 25 cases de scores op een rij gezet. Bijlage 2 bevat de gemiddelde groepsgrootte per provincie.

Accountantsdienst blijkt dat de geormerkte formatie door de scholen juist wordt ingezet.⁶ De Accountantsdienst heeft in het schooljaar 2000-2001- evenals in de voorgaande jaren van het project Groepsgrootte en kwaliteit - controles uitgevoerd bij de scholen op de inzet van de formatie. Het rapport van de Accountantsdienst is als bijlage bij deze voortgangsrapportage gevoegd. Uit het onderzoek dat bij 117 scholen is uitgevoerd, blijkt dat 99,9 % van de groepsformatie 4 tot en met 7 jaar voor het schooljaar 2000-2001 juist is gebruikt. Slechts bij één school is als gevolg van het lerarentekort een klein deel van de onderbouwformatie niet aan de onderbouw ten goede gekomen.

3.3 Gemiddelde groeps grootte

De Inspectie heeft voor het huidige schooljaar (2001- 2002) de gemiddelde groeps grootte onderzocht. De meting vond plaats nadat in augustus 2001 de derde stap is gezet in de groepsverkleining. Tabel 3 laat voor de peildatum 1 oktober de ontwikkeling zien van de gemiddelde groeps grootte vanaf 1994 tot 2001.

Tabel 3 Gemiddeld aantal leerlingen in onder- en bovenbouw 1994 - 2001

Peildatum	1 oktober					
	1994	1997	1998	1999	2000	2001
Onderbouw	23,7	22,9	22,7	22,5	21,9	21,9
Bovenbouw	25,0	25,1	25,8	25,7	25,1	24,8

Bron: Groepsgrootte, personele inzet en onderwijskwaliteit in de onderbouw van het basisonderwijs 2001 (Inspectie van het Onderwijs, januari 2002).

In oktober 2001 is de gemiddelde groeps grootte in de onderbouw van het basisonderwijs 21,9. Daarmee is de gemiddelde groeps grootte ten opzichte van oktober 1994 gedaald met 1,8 leerling en is er ten opzichte van de meting in oktober 2000 sprake van stabilisatie. De stabilisatie van de gemiddelde groeps grootte wordt door de inspectie verklaard door een verschuiving van de inzet van middelen: steeds meer scholen kiezen voor de inzet van 'meer handen in de klas'. In de bovenbouw vertoont de gemiddelde groeps grootte in de periode 1994 - 2001 kleine schommelingen.

In de onderbouw is het aantal kleine groepen fors toegenomen: in oktober 1994 bestond iets meer dan 59% van de onderbouwgroepen uit minder dan 26 leerlingen, tijdens de oktoberpeiling van 2001 is dat bijna 78%. Het aantal grote groepen (meer dan 30 leerlingen) is in die periode afgenomen van bijna 14% (1994) tot 4% (2001).

⁶ De Wet op het Primair Onderwijs (WPO) en het formatiebesluit van de WPO zijn met ingang van het schooljaar 2000-2001 zodanig gewijzigd dat een sluitende controle mogelijk is. In voorgaande jaren waren de scholen vrij de overige niet geormerkte formatie uit de onderbouw over te hevelen naar de bovenbouw. De (nieuwe) groepsformatie is gesplitst in onderbouwformatie en bovenbouwformatie. De onderbouwformatie is toegekend in de vorm van geormerkte formatie. Dit betekent dat de scholen de formatie dienen in te zetten in de onderbouw.

Net als in voorgaande jaren hebben kleine scholen en scholen met een meerderheid aan allochtone leerlingen gemiddeld kleinere groepen. Wat de omvang van de scholen betreft wordt onderscheid gemaakt tussen scholen met meer of minder dan 200 leerlingen. Bij de samenstelling van de leerlingenpopulatie is gekeken naar het aantal leerlingen zonder leerlinggewicht en het aantal leerlingen met een gewicht van 0,9.

Tabel 4 Gemiddelde groeps grootte naar omvang van de school en samenstelling van de leerlingenpopulatie

Gemiddelde groeps grootte in de onderbouw	1 oktober 2000	1 oktober 2001
Alle scholen	21,9	21,9
Grote scholen met meer dan 50 % ll.n. met gewicht 0,9	18,7	20,4
Grote scholen met meer dan 50 % ll.n. zonder gewicht	23,2	22,7
Kleine scholen met meer dan 50 % ll.n. met gewicht 0,9	18,1	18,0
Kleine scholen met meer dan 50 % ll.n. zonder gewicht	20,6	21,1

Bron: OCenW op basis van gegevens van Inspectie van het Onderwijs

Uit de tabel blijkt dat met name grote scholen met meer dan 50 procent leerlingen zonder leerlinggewicht in de betreffende periode gekozen hebben voor een verdere verkleining van de groepen. De overige scholen hebben de beschikbare formatie overwegend op andere wijze ingezet.

Meer handen in de klas

De Onderwijsinspectie verzamelt tijdens het schooltoezicht systematisch gegevens over de kwaliteit van het onderwijsleerproces. Op basis van een representatieve steekproef van leraren die lesgeven in de onderbouw van het basisonderwijs, is de kwaliteit van het didactisch handelen vastgesteld. Daarbij is nagegaan welke vorm van assistentie zij kregen: van een extra leraar of van een onderwijsassistent.

In de volgende tabel wordt de kwaliteit van het onderwijsleerproces vermeld voor de leraren die met en zonder 'meer handen in de klas' werken.

Tabel 5 De kwaliteit van het onderwijsleerproces bij leraren met en zonder 'meer handen in de klas' (mhdk). Aantal beoordeelde lessen : 1583.

Kwaliteitskenmerken	Geen MHDK	Wel MHDK
	% lessen waarbij oordeel voldoende	% lessen waarbij oordeel voldoende
<i>Leertijd</i>		
Volgende onderwijstijd	91,9	92,6
<i>Pedagogisch klimaat</i>		
Veilig en structurend	87,4	90,4
Uitdagend en stimulerend	80,3	83,8
<i>Didactisch handelen</i>		
Helder en gestructureerd	87,3	87,9
Activerend	74,0	75,7
Gebruik leerstrategieën	62,7	57,8
Afstemming op onderwijsbehoeften	47,2	56,0
Doelmatige klassenorganisatie	94,2	95,4

Bron: Groeps grootte, personele inzet en onderwijskwaliteit in de onderbouw van het basisonderwijs 2001. (Inspectie van het Onderwijs, januari 2002)

Uit de tabel blijkt dat onderwijsgeevenden die met 'meer handen in de klas' werken hun handelen significant beter afstemmen op de verschillen in onderwijsbehoeften die er zijn tussen leerlingen dan onderwijsgeevenden die geen extra leraar of onderwijsassistent naast zich hebben. Bij de overige

kwaliteitskenmerken zijn de verschillen niet statistisch significant, maar wijzen ze in de meeste gevallen wel in dezelfde richting: bij leraren die lesgeven in een situatie met 'meer handen in de klas' is het percentage voldoende beoordeelde lessen hoger dan bij degenen die alleen voor de groep staan.

3.4 *Ratio leerlingen - personeelsleden*

In het schooljaar 1999-2000 heeft het OCTO onderzoek gedaan naar de inzet van personeel in de onderbouw van het basisonderwijs. Daarbij werd onder meer vastgesteld wat de verhouding is tussen het aantal leerlingen en het aantal personeelsleden in een groep. Deze ratio leerlingen - personeelsleden geeft een verdiepend inzicht in de formatie-inzet. Zo leidt de inzet van extra personeel in een groep niet tot een kleinere groepsgrootte, maar kan het wel een positief effect hebben op de kwaliteit van het onderwijsleerproces (vergelijk ook de resultaten uit het onderzoek van de Inspectie).

Als vervolg op dit onderzoek is door het OCTO in het schooljaar 2000-2001 (na de tweede stap in de groepsverkleining) opnieuw onderzoek gedaan naar de inzet van de formatie. Verder is gekeken naar de relatie tussen de formatie-inzet en het schoolbeleid en naar neveneffecten van de toekenning van extra formatie.

In een steekproef onder 320 basisscholen is nagegaan hoe de scholen de extra formatie inzetten en is aan leraren gevraagd op twee tijdstippen (dinsdag en donderdag) bij te houden wie op welk moment bij het onderwijs aan de groepen betrokken waren.

Tabel 6 Gemiddelde ratio aantal leerlingen - aantal personeelsleden op dinsdag in de schooljaren 1999/2000 en 2000/2001 aan het begin (feitelijk) en aan het eind van het schooljaar (verwacht)

	Begin schooljaar (feitelijk)		Einde schooljaar (verwacht)	
	1999-2000	2000-2001	1999-2000	2000-2001
Leerjaar 1	18,5	17,5	25,7	24,1
Leerjaar 2	20,3	19,0	24,9	22,9
Leerjaar 3	21,2	20,2	21,4	20,3
Leerjaar 4	22,6	21,6	22,6	21,6
Onderbouw	20,6	19,5	23,7	22,3

Bron: Doolaard, S., Annevelink, E., Bosker, R.J., Cremers-van Wees, L.M.C.M., (2001), Organisatie en vormgeving van het onderwijs in de onderbouw: vervolg en vooruitblik.

De ratio leerlingen - personeelsleden is in het schooljaar 2000-2001 over alle leerjaren in de onderbouw lager dan in het jaar ervoor. Dat geldt zowel voor de ratio aan het begin als aan het eind van het schooljaar. Als een gevolg van de tussentijdse instroom van nieuwe leerlingen is gedurende elk schooljaar een stijging te zien van de ratio leerlingen - personeelsleden in de leerjaren 1 en 2. De ratio in de leerjaren 3 en 4 is tussen het begin en het eind van de schooljaren vrijwel constant.

Alle groepen bij elkaar genomen is er bij het begin van het schooljaar 2000-2001 ten opzichte van het schooljaar 1999-2000 een daling van de ratio zichtbaar van ruim één leerling (van 20,6 naar 19,5) en aan het eind van het schooljaar van bijna anderhalve leerling (van 23,7 naar 22,3).

In de volgende tabel worden gemiddelde groepsgrootte en de ratio leerlingen - personeel met elkaar vergeleken.

Tabel 7 Groeps grootte en ratio leerlingen - personeelsleden per leerjaar aan het begin van de schooljaren 1999-2000 en 2000-2001

	Groeps grootte		Ratio	
	1999-2000	2000-2001	1999-2000	2000-2001
Leerjaar 1	20,3	19,2	18,5	17,5
Leerjaar 2	22,3	20,9	20,3	19,0
Leerjaar 3	23,6	22,6	21,2	20,2
Leerjaar 4	24,6	24,1	22,6	21,6
Onderbouw	22,6	21,6	20,6	19,5

Bron: Doolaard, S., Annevelink, E., Bosker, R.J., Cremers-van Wees, L.M.C.M., (2001), Organisatie en vormgeving van het onderwijs in de onderbouw: vervolg en vooruitblik.

De tabel laat zien dat zowel de groeps groottes als de ratio's dalen. De ratio ligt ongeveer twee leerlingen lager dan de groeps grootte.

Formatie-inzet en schoolbeleid

Het soort functies dat wordt ingezet in de onderbouw laat een verschuiving zien tussen de eerste meting (schooljaar 1999-2000) en de tweede meting (schooljaar 2000-2001). Bijna tweemaal zoveel scholen geven bij de tweede meting aan een onderwijsassistent ingezet te hebben als bij de eerste meting. Ze zijn in het schooljaar 2000-2001 te vinden op 89 (van de ruim 300) scholen tegenover 49 (van de ongeveer 435 scholen) in het schooljaar 1999-2000. Ook de inzet van een vakleraar of een leraar NT2 of OALT komt bij de tweede meting vaker voor. Evenals bij de eerste meting zet ongeveer 90% van de scholen in de tweede meting een remedial teacher of een intern begeleider in. Schoolleiders zijn over het algemeen van mening dat de manier waarop zij formatie inzetten, samenhangt met het onderwijskundige beleid van de school. Door de manier waarop zij hun formatie inzetten zijn zij beter in staat hun onderwijskundige uitgangspunten waar te maken. De hoofdeffecten van de groepsverkleining (verbetering onderwijskwaliteit en leerlingenprestaties) zijn volgens de leraren die voor dit onderzoek zijn benaderd, sterker dan de neveneffecten. De belangrijkste neveneffecten zijn: de leerlingen voelen zich meer op hun gemak in een kleinere groep, het welzijn van leerkrachten is vergroot door de kleinere groepen of de extra handen in de klas en vacatures in de bovenbouw zijn moeilijker te vervullen. Naar de situatie in de bovenbouw is inmiddels een nieuw onderzoek gestart, waarover in de tiende voortgangsrapportage Groeps grootte en kwaliteit zal worden gerapporteerd.

3.5 Buitenlands onderzoek

De resultaten uit de eerder gepubliceerde OCTO-onderzoeken en Inspectie-onderzoeken tonen aan dat groepsverkleining samengaat met verbetering van het pedagogisch-didactisch handelen van leraren. In de stuurgroep Beleidsgericht Onderzoek Primair Onderwijs (BOPO) van NWO wordt op dit moment bekeken op welke wijze de effecten van groepsverkleining in termen van leerlingprestaties kunnen worden onderzocht. Uit

onderzoeken in met name de Verenigde Staten is al het nodige bekend over de effecten van groepsverkleining op leerprestaties.

Een belangwekkend onderzoek op het gebied van groepsverkleining is het STAR (Student Teacher Achievement Ratio)-project uitgevoerd in Tennessee, VS (vanaf 1985). Dit betreft een longitudinaal experimenteel onderzoek. In totaal hebben 11.600 leerlingen verdeeld over 79 scholen deelgenomen. Een leerling zat gedurende 4 leerjaren (van Kindergarten tot en met Grade 3) in eenzelfde type groep: een kleine groep (13 tot 17 leerlingen), een reguliere groep (22-26 leerlingen) dan wel een reguliere groep met een onderwijsassistent. Leerlingen werden ook gedurende de rest van hun loopbaan gevolgd, waardoor inmiddels ook langetermijneffecten bekend zijn. De belangrijkste resultaten van het STAR-project zijn⁷:

- de prestaties van leerlingen uit kleine groepen zijn op alle niveaus beter dan de prestaties van leerlingen uit de overige groepen;
- de betere leerprestaties van leerlingen uit kleine groepen uiteten zich in een voorsprong van 3 tot 4 maanden aan het eind van groep 1 (Kindergarten) en 3 tot 5 maanden aan het eind van groep 4 (Grade 3);
- leerlingen die gedurende 4 jaar (Kindergarten - Grade 3) in een kleine groep onderwijs hebben gekregen, presteren ook in hogere groepen beter, ook indien deze hogere leerjaren in een grotere groep worden doorgebracht;
- leerlingen die gedurende 4 jaar (Kindergarten - Grade 3) in een kleine groep onderwijs hebben gekregen, hebben meer kans het voortgezet onderwijs (high school) volledig te doorlopen.

Het STAR-project is niet het enige onderzoek op dit gebied. De afgelopen 20 jaar zijn vele onderzoeken aan dit onderwerp gewijd. Naast experimentele onderzoeken hebben ook onderzoeken plaatsgevonden met een niet-experimenteel design. Kenmerk van deze onderzoeken is dat de gegevens verzameld worden binnen de normale context van scholen waarin groeps grootte vanzelf varieert. Ook binnen dergelijke onderzoeken zijn positieve effecten van kleine groepen aangetoond.

Doolaard e.a. geven in het rapport *Organisatie en vormgeving van het onderwijs in de onderbouw: vervolg en vooruitblik* een overzicht van reviews en meta-analyses over de relatie tussen groeps grootte en leerlingprestaties van de afgelopen 20 jaar. Doolaard e.a. concluderen op basis hiervan dat deze onderzoeken een niet erg consistent beeld geven. Hoewel er onderzoeken zijn die een duidelijke relatie aantonen tussen groeps grootte en leerlingresultaten zijn er ook voorbeelden

⁷ Wang, M.C. en Finn, J.D., 2000.

van onderzoeken die deze relatie niet aantonen. Hiervoor zijn verschillende verklaringen te geven, zoals de gebruikte analysemethode en de gebruikte definities van groeps-grootte en leerling-leerkracht ratio. Toch lijkt, zo stellen de onderzoekers, de conclusie gerechtvaardigd dat voor jongere kinderen een reductie van de groeps-grootte zin heeft. Tot een zelfde conclusie komt het Centraal Planbureau in haar studie *De pijlers onder de kenniseconomie*. Het CPB stelt dat het verkleinen van groepen leidt tot een verbetering van de leerprestaties van achterblijvers in de kenniseconomie. Ook het CPB baseert zich in deze studie op buitenlands onderzoek. Bij de conclusie wordt aangetekend dat met het verkleinen van groepen in het algemeen veel middelen zijn gemoeid. Buitenlandse studies tonen aan dat andere soorten interventies een gunstiger kosten-effectiviteit kennen. De voor- en vroegschoolse projecten blijken het meest kosten-effectief. In Nederland kiest het kabinet heel nadrukkelijk voor een brede strategie om de leerprestaties van alle leerlingen te optimaliseren. Naast groepsverkleining staan ook voor- en vroegschoolse projecten reeds hoog op de agenda om de kansen van alle leerlingen in de kenniseconomie te vergroten. Andere in buitenlandse studies genoemde kosten-effectieve interventies zijn al langere tijd terug te vinden in de inrichting van het Nederlands onderwijs. Zo zou een vergroting van het aantal lessen evenals een vergroting van de concurrentie tussen scholen tot verbetering leiden. Het CPB wijst in dit kader op het internationaal gezien hoge aantal lessen in Nederland. Ook bestaat in Nederland al lange tijd concurrentie tussen scholen omdat scholen worden gefinancierd op basis van het aantal leerlingen en leerlingen een school kiezen.

4 Landelijk kwaliteitsbeleid

In dit hoofdstuk staat het kwaliteitsbeleid centraal dat op landelijk niveau wordt geïnitieerd of vormgegeven. Achtereenvolgens wordt ingegaan op kwaliteitsverbetering en professionalisering en op leerlingvolgsystemen en kwaliteitszorg.

In dit kader is het advies van de Commissie Wijnen over nieuwe kerndoelen voor het basisonderwijs van belang. Het advies wordt, vergezeld van een beleidsreactie op hoofdlijnen, binnenkort aangeboden aan de Tweede Kamer.

4.1 Kwaliteitsverbetering

Taal- en rekenoördinator

De post-HBO-opleidingen voor taal- en rekenoördinator bieden een impuls aan differentiatie van functies en taken in het

basisonderwijs. Scholen worden daarmee in staat gesteld invulling te geven aan een inhoudelijke differentiatie van taken.

Op 1 augustus 2001 is de post-hbo opleiding "Coördinator taal" van start gegaan. Het aantal deelnemers bedraagt circa 200 en dit mag een hoopgevend begin worden genoemd. De opleiding is bedoeld om het taalonderwijs van binnenuit een krachtige kwaliteitsimpuls te geven. Zij omvat vijftien bijeenkomsten van drie uur, waarin elementen als interactief taalonderwijs, taalbeleid en coaching/begeleiding centraal staan. Daarnaast zijn intervisiebijeenkomsten belegd en bestaat de mogelijkheid deel te nemen aan elektronische nieuwsgroepen.

Voor het vak rekenen en wiskunde bestaat al langer een cursus rekencoördinator. Deze bestaat uit een aantal modules.

Momenteel worden voorbereidingen getroffen voor een basisleergang rekencoördinator naar analogie van de opleiding tot coördinator taal.

Tussendoelen en leerlijnen

Met de tussendoelen en leerlijnen wordt aan leraren een houvast gegeven voor het nemen van didactische beslissingen. Door zicht te verschaffen op de lange lijn van het leerproces en de belangrijke mijlpalen die hierbij achtereenvolgens door de kinderen worden bereikt, kunnen leraren beter anticiperen op toekomstige ontwikkelingen in vaardigheden en inzichten van hun leerlingen. Het geeft ze een middel om "boven" de gebruikte methode en toetsen te staan. Ook zijn zij beter in staat om achterblijvende ontwikkelingen te signaleren en adequate maatregelen te nemen om hier iets aan te doen.

Nederlands

Het Expertisecentrum Nederlands werkt al een aantal jaren aan tussendoelen en leerlijnen op het gebied van taalonderwijs voor de basisschool. Eerder heeft het Expertisecentrum gepubliceerd over beginnende geletterdheid voor groep 1 tot en met 3. In april 2002 verschijnt het boek "Tussendoelen gevorderde geletterdheid. Leerlijnen voor groep 4 tot en met 8". In deze publicatie komen niet alleen de tussendoelen voor (begrijpend) lezen en schrijven aan de orde, maar ook die voor motivatie, spelling en interpunctie, informatieverwerving, woordenschat en reflectie (taalbeschuwing). In juni 2002 verschijnt de CD-ROM voor gevorderde geletterdheid. Daarna wordt begonnen met de ontwikkeling van een 'Handreiking voor de implementatie'.

Verder is in 2001 begonnen met de formulering en vaststelling van de tussendoelen voor mondelinge communicatie (spreken en luisteren) voor de groepen 1 tot en met 8. Het is de bedoeling om aan het einde van 2002 het boek 'Tussendoelen mondelinge communicatie. Leerlijnen voor groep 1 tot en met 8' te publiceren.

In verband met het belang dat zowel in de wetenschap als in de praktijk van het onderwijs gehecht wordt aan woordenschat (te denken valt aan het Onderwijskansenbeleid) zal in 2003 begonnen worden met de formulering en vaststelling van de tussendoelen op het gebied van woordenschat voor groep 1 tot en met 8 van het basisonderwijs. Hoewel woordenschat in de eerdere publicaties uitdrukkelijk aan de orde komt, is het gezien de centrale rol die woordenschat speelt van belang om er in een aparte publicatie aandacht aan te besteden.

Rekenen en wiskunde

Vanaf 1997 werken het Freudenthal Instituut en de Stichting Leerplan Ontwikkeling SLO, met medewerking van het CED te Rotterdam aan leerlijnen met tussendoelen voor rekenen-wiskunde (project TAL : tussendoelen annex leerlijnen). In de afgelopen projectjaren is eerst een leerlijn ontwikkeld voor het rekenen met hele getallen in de onderbouw, later gevolgd door een leerlijn voor het rekenen met hele getallen in de bovenbouw. Beide leerlijnen zijn in de vorm van een brochure met cd-rom gepubliceerd. Momenteel wordt gewerkt aan de leerlijn meten en meetkunde in de onderbouw. De eerste uitlijning van het onderdeel meten is gepresenteerd op de Panama Najaarsconferentie van 2000. Op de Panama Najaarsconferentie van 2001 is dit gebeurd voor het onderdeel meetkunde. De definitieve versie zal gereed zijn in november 2002. Ook voor rekenen en wiskunde wordt gewerkt aan materialen ten behoeve van de implementatie van de leerlijnen.

Overige leergebieden

Door de SLO worden tussendoelen en leerlijnen ontwikkeld voor de overige leergebieden. Voor de eerste vier leerjaren zijn inmiddels leerlijnen en tussendoelen uitgewerkt voor de oriëntatie op mens en wereld, de kunstzinnige oriëntatie en de leergebiedoverstijgende kerndoelen. Deze leerlijnen worden toegelicht met lesvoorbeelden en lesbeschrijvingen, fragmenten uit onderwijsleermiddelen, foto's en videofragmenten uit de onderwijspraktijk. De informatie is vastgelegd op drie cd-roms. Deze komen, voorzien van beknopte beschrijvingen op papier begin 2002 beschikbaar voor de scholen. Via de website van SLO en via onderwijsbladen wordt het materiaal bekend gemaakt. Voor scholen die graag meer willen weten over de achtergronden en het gebruik van de leerlijnen en tussendoelen biedt de SLO informatiebijeenkomsten aan.

In 2002 worden de leerlijnen en tussendoelen voor de bovenbouw uitgewerkt. Deze komen in het najaar ter beschikking. Tijdens de ontwikkeling van de tussendoelen en leerlijnen heeft uitvoerige veldraadpleging plaatsgevonden. De conclusie van deze raadpleging, waarvan de resultaten zijn verwerkt in het finale product, is dat de handreikingen in een duidelijke behoefte voorzien. Dat geldt voor het basisonderwijs, maar ook voor de opleidingen tot leraar basisonderwijs.

Implementatie

Via de stuurgroep Beleidsgericht Onderzoek Primair Onderwijs (BOPO) is onderzoek aanbesteed naar de implementatie van de tot nu toe geformuleerde tussendoelen en leerlijnen voor Nederlands en rekenen en wiskunde. Nagegaan wordt wat er op dit moment daadwerkelijk gebeurt bij schoolbegeleidingsdiensten en op scholen, welke eventuele belemmeringen er zijn en op welke wijze de implementatie kan worden gestimuleerd. Het onderzoek met betrekking tot leerlijnen en tussendoelen voor rekenen en wiskunde is medio 2000 gestart en verkeert nu in een afrondend stadium. Het onderzoek betreffende leerlijnen en tussendoelen voor Nederlandse taal is onlangs gestart en zal naar verwachting begin 2003 worden afgerond.

4.2 Leerlingvolgsystemen en kwaliteitszorg

Leerlingvolgsysteem plus (LVS+)

Uit de eerste fase van het project LVS+, waarin de mogelijkheden van een geautomatiseerd, adaptief leerlingvolgsysteem zijn onderzocht, bleek dat het idee goed realiseerbaar is. Inmiddels is de Citogroep gestart met verdere ontwikkeling van adaptieve toetsen, opgavenbanken en de technische infrastructuur en zijn afspraken gemaakt over de subsidievoorwaarden.

Met de Citogroep zijn afspraken gemaakt over:

- de beschrijving van het voor de ontwikkeling van LVS+ gehanteerde kwaliteitszorgsysteem (concrete productbeschrijvingen en per product opleverdata, kwaliteitsnormen, evaluatiemomenten en implementatietrajecten);
- optimaliseren van exportmogelijkheden van het geautomatiseerde leerlingvolgsysteem. Het gaat dan om gegevensuitwisseling met andere (dan door de Citogroep vervaardigde) relevante datasystemen;
- de installatie van een werkgroep die zich bezighoudt met privacy-aspecten;
- de mogelijkheden voor andere toetsaanbieders om gebruik te maken van de infrastructuur;
- periodiek overleg met OCenW over de voortgang van het project.

Medio 2002 worden nieuwe geautomatiseerde toetsen opgeleverd en wordt opnieuw de balans opgemaakt over het vervolg van het project

Kwaliteitszorg

In het najaar van 2001 is - met financiële ondersteuning van OCenW - het project Q* Primair van start gegaan. Q * Primair

is, daarin gesteund door het PMPO, een initiatief van 10 besturen- en schoolleiderorganisaties en heeft tot doel besturen en scholen te stimuleren zelf verantwoordelijkheid te nemen voor een eigen kwaliteitsbeleid en voor het afleggen van verantwoording over de bereikte resultaten. Het project heeft een looptijd van 5 jaar en zal in eerste instantie een inventarisatie maken van bestaande instrumenten, producten en diensten. Q * Primair zal in 2002 een nulmeting uitvoeren onder scholen en besturen, waarbij het accent ligt op het in kaart brengen van de stand van zaken en een inventarisatie van de ondersteuningsbehoeften. Op basis van de eerste inventarisatie en de ondersteuningsbehoeften op scholen zal in de tweede fase van het project worden gewerkt aan feitelijke ondersteuning aan scholen en besturen. Het gaat dan bijvoorbeeld om voorlichting, instrumenten, handreikingen, deskundigheidsbevordering, netwerkvorming, ondersteuning van de implementatie (op afroep) en modellen voor eigen of collegiale visitatie.

Q * Primair ziet kwaliteitszorg als een permanente, systematische en cyclische aandacht voor het bepalen, bewaken en verbeteren van de kwaliteit. Centraal staat volgens de samenwerkende organisaties het bevorderen van het evaluerend en beleidsvoerend vermogen van schoolorganisaties in samenspraak met de omgeving van die school. Kwaliteitszorg is onder te verdelen in interne en externe kwaliteitszorg. Bij interne kwaliteitszorg gaat het er om dat leraren, schoolleiders en teams binnen schoolorganisaties zelf het onderwijs evalueren en op grond van die evaluatie eventueel gewenste veranderingen aanbrengen. Bij externe kwaliteitszorg gaat het om de confrontatie van de interne evaluatie met externe oordelen van deskundigen, collega's van andere schoolorganisaties en de Onderwijsinspectie. Het proportionele schooltoezicht zoals dat door de Onderwijsinspectie wordt uitgevoerd is daarbij het sluitstuk. De intensiteit van het onderzoek dat de Inspectie uitvoert is daarbij afhankelijk van de mate waarin scholen aan zelfevaluatie doen en de aanpak en de resultaten van die zelfevaluatie. Ook schooldoorlichtingen en collegiale visitaties behoren tot de instrumenten die voor de uitvoering van externe kwaliteitszorg gebruikt kunnen worden.

Bij de uitvoering van de activiteiten in het project Q* Primair wordt op allerlei fronten samenwerking gezocht met actoren in het veld van kwaliteitsverbetering. Daarbij gaat het uiteraard om afstemming met het project Q 5, dat al enige jaren in het voortgezet onderwijs vergelijkbare doelen nastreeft. Ook met de Onderwijsinspectie en met landelijke expertisecentra op het gebied van kwaliteitsontwikkeling (SLO en Cito) wordt afstemming gezocht. Tot slot staat het zoeken van samenhang tussen dit kwaliteitszorgproject en projecten

als Integraal personeelsbeleid, ICT op school, Kennisnet, Onderwijskansen en Weer Samen Naar School hoog op de agenda van de initiatiefnemers.

Binnen Q*Primair is speciale aandacht voor zwak presterende scholen (of in terminologie van het project zelf "scholen die door het kwaliteitsijs dreigen te zakken").

5

Personeelsvoorziening en huisvesting

Een belangrijk deel van het budget voor de groepsverkleining wordt, zoals uit paragraaf 3.1 bleek, ingezet in personeelsformatie. Daarnaast is een aanzienlijk bedrag voor huisvesting beschikbaar. Maatregelen op de gebieden personeelsvoorziening en huisvesting worden in dit hoofdstuk beschreven.

5.1 *Personeelsvoorziening*

De stijging van de werkgelegenheid als gevolg van groepsverkleining is een belangrijk aandachtspunt binnen het project. Maatregelen die de personeelsvoorziening versterken zijn van groot belang.

In de nota Maatwerk 3 die in september 2001 aan de Tweede Kamer is aangeboden, zijn maatregelen beschreven die gericht zijn op personeelsvoorziening voor de totale onderwijssector. In het onderstaande is een opsomming gegeven van enkele maatregelen die voor het primair onderwijs van belang zijn.

Personeelsbeleid

Werkgevers- en schoolleidersorganisaties (VSWO en AVS) organiseren in opdracht van (en in overleg met) OCenW voorlichting en ondersteuning voor het primair onderwijs over schoolbudgetten, personeelsbeleid en schoolontwikkeling. In het CAO-akkoord (van 15 juni 2001) is immers voor het primair onderwijs afgesproken dat het schoolbudget met ingang van 1 augustus 2001 met circa € 117 miljoen wordt verhoogd. Deze middelen zijn bedoeld om scholen de ruimte te geven om een eigen personeelsbeleid te voeren.

In het schooljaar 2001-2002 ligt bij de voorlichting en ondersteuning het accent vooral op de inzet van het schoolbudget in relatie tot integraal personeelsbeleid. Een aandachtspunt hierbij is de differentiatie van onderwijsaanbod en van functies. Er worden regionale bijeenkomsten gehouden en een team van voorlichters en adviseurs zal op afroep schoolspecifieke ondersteuning bieden. De eerste helft van het schooljaar 2002-2003 zal de aandacht zich vooral richten op toepassing van instrumenten voor strategische meerjarenbeleidsplanning.

Functiedifferentiatie

Momenteel wordt gewerkt aan de ontwikkeling van nieuwe functies (zowel voor leraren als voor onderwijsassistenten) die de doorstroommogelijkheden binnen het onderwijs bevorderen. Daarmee wordt gewerkt aan het verhogen van de aantrekkelijkheid van het beroep. Om de functiedifferentiatie te bevorderen zal begin 2002 een brochure worden verspreid

(Kiezen uit kansen: functiedifferentiatie binnen het primair onderwijs) onder alle scholen voor primair onderwijs. Daarin is een ordening opgenomen van nieuwe en bestaande functies in het onderwijs (onderwijspersoneel en onderwijsondersteunend personeel).

Verder is in september 2001 gestart met bevordering van functiedifferentiatie in het project TOM: (Team) Onderwijs op Maat. Dit is een tweejarig project waarin de integrale aanpak van personeelsbeleid (team op maat) en onderwijsbeleid (onderwijs op maat) centraal staan. De 15 projectscholen verschillen van elkaar wat betreft hun startsituatie, maar ook wat betreft het doel dat zij met dit project nastreven. In het project is veel aandacht voor de overdracht van ervaringen en leerpunten naar andere scholen voor primair onderwijs. Dit gebeurt onder andere door middel van een website, publicaties en netwerkbijeenkomsten.

Onderwijsassistenten

Een belangrijk aspect van functiedifferentiatie binnen het team is het inzetten van onderwijsassistenten. Door meer onderwijsassistenten aan te trekken kan het onderwijs een beroep doen op een grotere doelgroep. Dit is niet alleen vanuit het oogpunt van de tekortenproblematiek belangrijk, maar ook om meer maatwerk voor de leerling te realiseren en de werkdruk van de leraren te verlagen.

Eén van de maatregelen die onlangs is gepubliceerd (Uitleg Gele Katern van 5 december 2001) is de subsidieregeling onderwijsassistenten. Deze regeling houdt in dat scholen in het primair onderwijs in grote steden en tekortenregio's subsidie kunnen krijgen als ze in de periode tussen 1 januari en 31 juli 2002 een onderwijsassistent aanstellen. Voorwaarde is dat de aanstelling van de onderwijsassistent vanaf 1 augustus 2002 wordt voortgezet. De middelen die met de vierde stap in de groepsverkleining beschikbaar komen, maken zo'n voortzetting van het dienstverband mogelijk.

Zij-instromers

In het schooljaar 2001-2002 is de subsidieregeling zij-instromers vereenvoudigd en verbeterd. Niet alleen is het subsidiebedrag verhoogd naar € 8168, ook de schotten tussen de deelsubsidies zijn weggehaald. Verder is het vanaf 1 januari 2002 mogelijk dat (samenwerkende) besturen een bulkcontract zij-instroom afsluiten. Dit houdt in dat schoolbesturen die het voornemen hebben minimaal 15 zij-instromers aan te stellen, een voorfinanciering van de beschikbare subsidie ontvangen. Deze subsidieregeling is op 12 december 2001 gepubliceerd in Uitleg Gele Katern.

Regionale overlegplatforms

Er worden regionale overlegplatforms opgezet om de vraag naar leraren en onderwijsassistenten en het aanbod van de opleidingen beter op elkaar af te kunnen stemmen. In deze platforms participeren zowel schoolbesturen als ROC's en Pabo's. De gesprekspunten worden aangedragen door de deelnemers. Inmiddels zijn in de grote steden en in een aantal andere regio's de eerste bijeenkomsten in voorbereiding.

5.2 Huisvesting

Vanaf 1 januari 1997 zijn de middelen voor onderwijshuisvesting gedecentraliseerd. Voor de investeringen in extra ruimte in verband met de groepsverkleining is structureel een bedrag toegevoegd aan het Gemeentefonds (zie ook tabel 1). Onderzoek naar de wijze waarop gemeenten de middelen voor groepsverkleining inzetten, heeft geleerd dat gemeenten in samenwerking met schoolbesturen de extra huisvestingsbehoefte als gevolg van groepsverkleining goed hebben opgepakt.

Op dit moment wordt door het Rijk, in nauw overleg met de VNG, gekeken naar een aantal belangrijke thema's rond de functionele verbetering van schoolgebouwen. Het streven is dat scholen door verbeteringen in de bouw van scholen, beter kunnen inspelen op ontwikkelingen in het onderwijs en de nieuwe taken die dat met zich meebrengt. Daarbij gaat het om variëteit in werkvormen (klassikaal, in kleine groepen, gebruik van ICT e.d.). Met ruimere financiering van de bouw van scholen kunnen deze wenselijke onderwijskundige vernieuwingen beter tot hun recht komen. Het Kabinet overweegt om - binnen de grenzen van de mogelijkheden - bij Voorjaarsnota een bedrag van € 45 miljoen structureel ter beschikking te stellen voor de aanpassing van schoolgebouwen. De huisvesting voor scholen in het primair en voortgezet onderwijs is een gemeentelijke taak. Mede daarom gaat het Kabinet ervan uit dat de gemeenten van het beschikbare accres 2001/2002 een substantieel bedrag in kunnen zetten. Gedacht wordt aan een inzet van € 68 miljoen tot € 77 miljoen. Met een dergelijke inzet wordt een belangrijke stap gezet om kwalitatief meer op de 21e eeuw toegesneden schoolgebouwen te realiseren.

6. Planning

Begin 2002 CD-ROM's en brochures Tussendoelen en leerlijnen voor de leergebieden 'Oriëntatie op mens en wereld, kunstzinnige oriëntatie, bewegingsonderwijs en leergebied overstijgende kerndoelen'.

Voorjaar 2002 Deelproducten interactief leerlingvolgsysteem

Voorjaar 2002 Leerlijn gevorderde geletterdheid

Voorjaar 2002 Resultaten onderzoek Werkdruk in de bovenbouw

Augustus 2002 Vierde stap in de reductie van de groepsgrootte

Najaar 2002 Start post-HBO opleiding coördinator rekenen

Najaar 2002 Leerlijn meten en meetkunde

Eind 2002 Leerlijn mondelinge communicatie groep 1 t/m 8

Bijlage 1 De groeps grootte op 25 scholen

In deze bijlage is van 25 scholen een overzicht gegeven hoe zij de formatie in de onderbouw inzetten en hoe aan het eind van het schooljaar 2000/2001 (per 1 mei 2001) de gemiddelde groeps grootte er uit ziet. Voor de formatie-inzet geldt dat in het overzicht de inzet is vermeld naast die van de reguliere groepsleraar. Het overzicht is gebaseerd op een steekproef van 25 scholen uit het Inspectiebestand van 1 mei 2001.

School 1 (RK) heeft 97 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Gelderland. De school heeft gekozen voor het inzetten van meer handen in de klas (extra groepsleraar) en voor meer onderwijzend personeel in de onderbouw (intern begeleider en remedial teacher). De gemiddelde groeps grootte op 1 mei 2001 in de onderbouw is 14,5 en in de bovenbouw is dat 9,8.

School 2 (PC) heeft 75 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Gelderland. De school heeft gekozen voor een inzet van extra onderwijzend personeel in de onderbouw (remedial teacher) en voor coördinatoren in de onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg en ICT-coördinator). De gemiddelde groeps grootte op 1 mei 2001 in de onderbouw is 13,2, in de bovenbouw is dat 6,5.

School 3 (PC) heeft 254 leerlingen en ligt in een middelgrote gemeente in Zuid-Holland. De school heeft gekozen voor het inzetten van meer handen in de klas. (onderwijs assistent en klassenassistent) en voor het inzetten van coördinatoren in de onderbouw (ICT- coördinator en taken kwaliteitsverbetering onderbouw door directeur). De gemiddelde groeps grootte op 1 mei 2001 is 25,3 in de onderbouw en 25,5 in de bovenbouw.

School 4 (RK) heeft 147 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Overijssel. De school heeft gekozen voor inzet van coördinatoren in de onderbouw (intern begeleider en taken kwaliteitsverbetering onderbouw door directeur). De gemiddelde groeps grootte op 1 mei 2001 is 18,8 in de onderbouw en 13,3 in de bovenbouw.

School 5 (PC) heeft 129 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Zeeland. De school heeft de formatie in de onderbouw als volgt ingezet: meer handen in de klas (onderwijsassistent), meer onderwijzend personeel in de onderbouw (remedial teacher) en coördinator onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg). De gemiddelde groeps grootte op 1 mei 2001 is 14,4 in de onderbouw en 14,3 in de bovenbouw.

School 6 (PC) heeft 100 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Drenthe. De school heeft de formatie in de onderbouw als volgt ingezet: meer handen in de klas (onderwijsassistent) en coördinator onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 10,3 in de onderbouw en 14,8 in de bovenbouw.

School 7 (Openbaar) heeft 89 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Gelderland. De school heeft gekozen voor coördinerende taken voor de onderbouw (kwaliteitsverbetering uitgevoerd door adjunct-directeur). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 11,3 in de onderbouw en 11,0 in de bovenbouw.

School 8 (Openbaar) heeft 113 leerlingen en is gelegen in een kleine gemeente in Groningen. De school heeft de formatie in de onderbouw als volgt ingezet: meer handen in de klas (LIO-er), meer onderwijzend personeel in de onderbouw (remedial teacher) en coördinatoren in de onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg en ICT-coördinator). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 11,6 in de onderbouw en 13,8 in de bovenbouw.

School 9 (PC) heeft 266 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Overijssel. De school heeft de formatie in de onderbouw als volgt ingezet: meer handen in de klas (LIO-er), meer onderwijzend personeel in de onderbouw (remedial teacher) en coördinator onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 21,1 in de onderbouw en 23,6 in de bovenbouw.

School 10 (PC) heeft 96 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Groningen. De formatie wordt ingezet voor meer onderwijzend personeel in de onderbouw (remedial teacher) en voor coördinator onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 12,0 in de onderbouw en 12,0 in de bovenbouw.

School 11 (PC) heeft 227 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Zeeland. De formatie wordt ingezet voor meer onderwijzend personeel in de onderbouw (remedial teacher). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 18,9 in de onderbouw en 23,8 in de bovenbouw.

School 12 (RK) heeft 240 leerlingen ligt in een kleine gemeente in Utrecht. De school heeft de formatie in de onderbouw als volgt ingezet: meer handen in de klas (extra

groepsleraar en onderwijsassistent), meer onderwijzend personeel in de onderbouw (remedial teacher) en coördinator onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 17,3 in de onderbouw en 25,5 in de bovenbouw.

School 13 (Overig Bijzonder) heeft 424 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Limburg. De school heeft gekozen voor het inzetten van meer handen in de klas. (LIO-ers en klassenassistent), voor het inzetten van meer onderwijzend personeel in de onderbouw (remedial teacher) en voor coördinator onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg en ICT-coördinator). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 24,1 in de onderbouw en 25,9 in de bovenbouw.

School 14 (RK) heeft 79 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Noord-Brabant. De school heeft gekozen voor het inzetten van meer handen in de klas. (extra groepsleraar) en voor het inzetten van coördinator onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg en ICT-coördinator). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 9,5 in de onderbouw en 10,3 in de bovenbouw.

School 15 (RK) heeft 328 leerlingen en ligt in een middelgrote gemeente in Limburg. De formatie-inzet in de onderbouw is als volgt: meer handen in de klas (klassenassistent) en coördinator onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg en ICT-coördinator). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 14,9 in de onderbouw en 27,3 in de bovenbouw.

School 16 (RK) heeft 485 leerlingen en ligt in een grote gemeente in Noord-Brabant. De formatie-inzet in de onderbouw is als volgt: meer onderwijzend personeel in de onderbouw (remedial teacher) en coördinatoren in de onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg en coördinerende taken op het gebied van kwaliteitsverbetering in de onderbouw door directeur en adjunct-directeur). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 16,4 in de onderbouw en 25,9 in de bovenbouw.

School 17 (RK) is een school met 252 leerlingen gelegen in een kleine gemeente in Noord-Brabant. De school heeft de formatie in de onderbouw als volgt ingezet: meer onderwijzend personeel in de onderbouw (vakleraar gymnastiek) en coördinatoren in de onderbouw intern begeleider/coördinator leerlingenzorg en ICT-coördinator). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 14,3 in de onderbouw en 23,7 in de bovenbouw.

School 18 (Openbaar) heeft 302 leerlingen en ligt in een kleine stad in Zuid-Holland. De school heeft de formatie in de onderbouw als volgt ingezet: meer handen in de klas (extra groepsleraar) meer onderwijzend personeel in de onderbouw (remedial teacher, vakleraar gymnastiek) en coördinatoren onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg, ICT-coördinator en taken op het gebied van kwaliteitsverbetering onderbouw door directeur en adjunct directeur).)
De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 20,2 in de onderbouw en 30,0 in de bovenbouw.

School 19 (RK) heeft 232 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Zuid-Holland. De school zet een groepsleraar in. De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 25,8 in de onderbouw en 25,8 in de bovenbouw.

School 20 (RK) heeft 220 leerlingen en ligt in een middelgrote gemeente in Zuid-Holland. De school heeft gekozen voor de volgende formatie-inzet in de onderbouw: meer onderwijzend personeel in de onderbouw (vakleraar gymnastiek) en coördinatoren in de onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg, ICT-coördinator en taken op het gebied van kwaliteitsverbetering onderbouw uitgevoerd door directeur en adjunct-directeur).
De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 17,6 in de onderbouw en 27,2 in de bovenbouw.

School 21 (Overig bijzonder) heeft 164 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Noord-Holland.
De school heeft gekozen voor de volgende formatie-inzet in de onderbouw: meer handen in de kals (onderwijsassistent), meer onderwijzend personeel in de onderbouw (vakleraar gymnastiek en vakleraar muziek) en coördinatoren in de onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg, ICT-coördinator en taken op het gebied van kwaliteitsverbetering onderbouw uitgevoerd door directeur).
De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 10,9 in de onderbouw en 8,7 in de bovenbouw.

School 22 (RK) heeft 164 leerlingen en ligt in een middelgrote gemeente in Utrecht. De formatie-inzet in de onderbouw is als volgt: meer onderwijzend personeel in de onderbouw (remedial teacher).
De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 18,7 in de onderbouw en 13,0 in de bovenbouw.

School 23 (RK) heeft 167leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Noord-Brabant. De school zet formatie in voor coördinatoren onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg en taken op het gebied van kwaliteitsverbetering uitgevoerd door directeur).

De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 19,6 in de onderbouw en 17,3 in de bovenbouw.

School 24 (RK) heeft 181 leerlingen en ligt in een kleine gemeente in Noord-Brabant. De school heeft de formatie als volgt ingezet: meer onderwijzend personeel in de onderbouw (vakleraar gymnastiek en remedial teacher) en coördinator onderbouw (intern begeleider/coördinator leerlingenzorg). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 17,0 in de onderbouw en 19,8 in de bovenbouw.

School 25 (RK) heeft 140 leerlingen en ligt in een middelgrote gemeente in Noord-Brabant. De formatie-inzet is voor meer onderwijzend personeel in de onderbouw (remedial teacher). De gemiddelde groepsgrootte op 1 mei 2001 is 12,0 in de onderbouw en 17,0 in de bovenbouw.

Bijlage 2 Groepsgrootte naar provincie

Gemiddelde groepsgrootte onderbouw gesplitst naar provincie

Provincies	Gemiddelde groepsgroot te 1 oktober 2000	Gemiddelde groepsgroot te 1 oktober 2001
Drenthe	20,1	20,9
Flevoland	21,6	24,6
Friesland	19,8	20,5
Gelderland	21,6	22,7
Groningen	21,4	18,3
Limburg	22,8	21,1
Noord-Brabant	22,3	22,3
Noord-Holland	22,3	21,6
Overijssel	21,1	21,0
Utrecht	21,9	22,0
Zeeland	21,1	20,6
Zuid-Holland	22,0	22,7
Totaal	21,9	21,9